Emek Çalışmaları Topluluğu

IV. Akademik Koordinasyon Toplantısı Raporu

19 Eylül 2026

Emek Çalışmaları Topluluğu (EÇT) ve Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)

İçindekiler

Önsöz 3

1. Grup: Emek ve Toplumsal Cinsiyet 4

I. Emek hareketine kadınların ve feministlerin katılımı 4

II. Ekolojik mücadeleler ve toplumsal cinsiyet 4

III. Bakım emeği ve toplumsal cinsiyet 5

IV. Emek eylemlerinin kadınların hayatına etkileri 5

V. Tespitler ve Öneriler 6

2. Grup: Emek Hareketi ve Sendikal Mücadele 8

I. Emek hareketinde oluşan ikilik 8

II. İşçi hareketlerinin kriminalize edilmesi ve bunun sınırları 13

III. Sahadan 14

IV. EÇT'ye yönelik 14

V. Yeni yayınlanmış ve sürmekte olan çalışmalar 15

3. Grup: Yeni Esnek Emek Formları ve Mücadeleleri 17

I. Esnek Emek ve Örgütlenme 17

II. Öznellik ve Yabancılaşma 19

4. Grup: Emek Hareketi ve Toplumsal Hareketler 22

I. Üretim, Geçim ve Toplumsal Yeniden Üretimin Dönüşümü 22

II. Emek Hareketinin Toplumsal ve Siyasal Mücadelelerle İlişkisi 25

III. Eylem ve Örgütlenme Biçimleri, Ortak Mücadele ve Görünürlük 28

IV. Hareketler Arası İlişkiler, Ortak Mekânlar ve Dayanışma Ağları 31

V. Tespitler ve Öneriler 34

VI. Tartışmada bahsedilen metinler ve deneyimler 36

Önsöz

19 Eylül 2026 Cumartesi günü EÇT ve FES'in düzenleyiciliğinde, Galatasaray Üniversitesi'nin ev sahipliğinde tertip ettiğimiz Akademik Koordinasyon Toplantısı'na 53 kişi katıldı. Toplantı, katılımcıların birbirleriyle tanışmasıyla başlamış, ardından EÇT'nin son on yılda yürüttüğü faaliyetlerin ve çalışmaların aktarıldığı bir sunumla devam etmiştir. Bu sunumda EÇT'nin bugüne kadar yürüttüğü çalışmaların yanı sıra, işçi sınıfı eylemlerine ilişkin derlediği veriler üzerinde durulmuş ve bu verilerin yıllar içerisindeki değişimi ele alınmıştır. Böylece çalışma gruplarına geçilmeden önce hem EÇT'nin on yıllık çalışma birikimine hem de Türkiye'deki işçi sınıfı eylemliliğinin yıllar içerisindeki seyrine ilişkin genel bir çerçeve sunulmuştur.

Açılış bölümünün ardından katılımcılar dört çalışma grubuna ayrılarak kendi başlıkları altında tartışmalar yürütmüşlerdir. Çalışma gruplarındaki tartışmaların tamamlanmasının ardından yeniden bir araya gelinmiş ve her grubun belirlediği bir sözcü, kendi grubundaki tartışmaları ve öne çıkan hususları katılımcılara aktarmıştır. Sunumların ardından katılımcıların değerlendirmelerini, eleştirilerini ve sorularını paylaştığı ortak bir tartışma gerçekleştirilmiştir. Böylece çalışma gruplarında yürütülen tartışmaların gruplar arasında paylaşılması ve farklı perspektiflerden yeniden değerlendirilmesi mümkün olmuştur.

Dört çalışma grubunun başlıkları şunlardı: 1) Emek ve Toplumsal Cinsiyet, 2) Emek Hareketi ve Sendikal Mücadele, 3) Yeni Esnek Emek Formları ve Mücadeleleri, 4) Emek Hareketi ve Toplumsal Hareketler. Her çalışma grubu, kendi tartışma notlarından hareketle aşağıdaki bölümleri hazırladı. Hem çıktıları kamuoyuyla paylaşmak hem de o gün tartışılan hususları kayda düşmek amacıyla bu raporu hazırladık. Rapor boyunca yer alan değerlendirmeler EÇT'nin ya da atölye katılımcılarının ortak görüşlerini yansıtmamakta; farklı katılımcıların tartışma sırasında dile getirdiği görüş ve gözlemleri aktarmaktadır.

1. Grup: Emek ve Toplumsal Cinsiyet

Çalışma grubunun katılımcıları öncelikle kendi çalışmalarından bahsetti. Bunun ardından aşağıdaki başlıklarda görülen tartışmalar yürütüldü.

I. Emek hareketine kadınların ve feministlerin katılımı

Kadınların dahil olduğu grevlerin başarı ihtimali daha yüksek; kadın işçilerde daha kararlı ve mücadeleci bir tutuma şahitlik ediyoruz. Alan çalışmalarında sendikacılarla yapılan mülakatlarda, direnişçi kadın işçilerin birçok dönüm noktasında belirleyici olduğu ve direnişi başka bir aşamaya çektiğinin ifade edildiği belirtildi.

Feminist hareketlerin grevlerle ilişkisine değinildi. Polonez ve Flormar direniş örneklerinde de görüldüğü gibi, feminist hareketlerin dahil olduğu işçi direniş ve grevlerinin çok daha başarılı olduğu belirtildi. Bu bağlamda, bu iki hareket arasındaki dayanışma pratiklerinin öneminin ve aralarındaki ilişkinin güçlendirilmesi gerektiğinin altı çizildi.

II. Ekolojik mücadeleler ve toplumsal cinsiyet

Akbelen gibi çevresel yıkım ve mülksüzleştirme olaylarının karşısında geliştirilen kırsal hareketlerde kadınların ön planda olduğu belirtildi. Bu durum kadınların yeniden üretim emeğinin asıl taşıyıcısı olmasıyla çok ilişkili. Yaşamı koruyan ve yeniden üreten özneler olarak kadınlar, kendi yaşam alanlarının, doğanın ve geçimlik üretimlerinin yok edilmesine, sonraki nesillerin geleceklerinin ellerinden alınmasına en sert tepki verip direnenlerin başında geliyor.

Ekolojik mücadeleler çoğunlukla kadınların tabandan yükselttiği hareketler olduğu için, örgütlenme dinamikleri açısından da özgünlük teşkil ediyor. Türkiye'deki emek hareketinin bu artan ekolojik mücadele ve örgütlenme biçimlerine bakması ve dersler çıkarması gerektiği belirtildi.

Bu tarz mülksüzleştirme ve doğanın metalaştırılmasına karşı geliştirilen mücadelelerin emek mücadelelerinden ayrı düşünülemeyeceği ve bu mücadeleler arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi gerektiği ifade edildi.

III. Bakım emeği ve toplumsal cinsiyet

Ücretsiz bakım işlerinin büyük ağırlığının kadınların omuzlarına bırakılması, kadınların hem iş hayatına hem de emek mücadelelerine katılımını ciddi biçimde kısıtlıyor. Kadın işçiler grevlerde, direnişlerde, sendikalarda yer alsalar bile, mücadelede sorumluluk üstlenip öncü roller üstlenmeleri ailede onları bekleyen bakım yükü yüzünden çok mümkün olmuyor. Özellikle evli ve çocuklu kadın işçilerde bu durum daha sık görünüyor. Elbette, bunun yanı sıra ailede kadına uygulanan ataerkil baskının da bunda çok önemli bir payı var.

Sendikaların ve emek hareketlerinin cinsiyetler arası eşitsiz bakım emeği bölüşümünü ve ücretsiz ve erişilebilir kamu hizmetlerinin genişletilmesi konularını ana gündemlerinden biri haline getirmeleri gerektiği konuşuldu. Yeniden üretim emeği gerektiren hizmetlerin piyasa bağımlılığına karşı çıkmak bir zorunluluk.

IV. Emek eylemlerinin kadınların hayatına etkileri

Karma eylemlerin kadınların ve erkeklerin hayatında cinsiyete özgü etkiler bıraktığına dikkat çekildi. Emek eylemleri kadınların sosyalleşmesi, sözünün kıymet görmeye başlaması ve evdeki güç

ilişkileri ve iş bölümünün değişimi açısından önemli bir etki bırakıyor. Bu açıdan, kadın eylemliliğinin yaşamı demokratikleştirme potansiyeline vurgu yapıldı.

Emek hareketlerinin direnişçiler üzerindeki etkilerine bakarken toplumsal cinsiyet ilişkilerini değiştirici karakterine ve kadınların güçlenmesine odaklanılmalı, bunlar hedeflerden biri haline getirilmeli.

V. Tespitler ve Öneriler

- Sosyal İş'in Mağaza Market Komisyonu gibi, kadınların ağırlıkta olduğu, geçici işçiliğin yaygın olduğu yerlere özgü örgütlenme stratejileri geliştirilebilir.
- Mavi yakalı erkek işçilerin yoğun olduğu yerlerde toplumsal cinsiyet eğitimlerinin yanı sıra, erkeklik ve babalık eğitimlerine ağırlık verilebilir.
- Sendikaların kadınlarla ilgili gündemini daha fazla tartışma ve netleştirme ihtiyacı var (Örneğin, kadına yönelik şiddet, doğrudan emek gibi görünmeyen toplumsal cinsiyet meselelerinin sendikaların da gündemi olması gerektiği gibi konularda daha çok netleşip adımlar atılmalı.)
- İşyerlerinde yukarıdan belirlenen çözümlerin ortaya çıkaracağı sorunların önüne geçebilmek için, nihai hedefi işyerini dönüştürmek olan toplu sözleşmeler yapılmalı ve toplumsal cinsiyet eşitliği için tabandan dönüşümün stratejileri netleştirilmeli.
- Emek hareketi eşitlikle ilgili gündemini kadınla sınırlamadan, LGBTİ+, engelli ve yaşlılık ekseninde genişletmeli.
- Sosyal bilimlerde modern ekonometrik tekniklerin kullanımı (özellikle zaman kullanımı datası ve bunun toplumsal cinsiyetle ilişkisi açısından) güçlendirilmeli.

- Emeğin toplumsal cinsiyetle ilişkisine psikoloji alanından bakan çalışmalar yapılmalı ve bu alanda çalışanlar EÇT'ye davet edilmeli.
- Demografik dönüşüm ve insanların geçim kaynaklarından uzaklaştırılması üzerinden yaşlı yoksulluğu, toplumsal yeniden üretim ve kadın intiharları arasındaki ilişkiye bakılabilir.
- Afet sonrasında kırsal dönüşümün geçim kaynaklarına etkisi ve yeniden üretim ilişkisini nasıl dönüştürdüğüne emek ve toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılabilir.
- Emek odaklı çalışmalar ve sosyal politika önerileri çoğunlukla patriyarkal aile modeli ve hane içi ücreti esas alıyor. Oysa hane içi kaynak dağılımı oldukça eşitsiz. Bu sebeple, bu çalışmalar toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılarak güncellenmeli, farklı aile modellemeleri yapılmalı.
- Kadın emeği çalışmalarının farklı metotlarla ve disiplinler arası bir yerden yapılması çalışmaları ileriye taşıyabilir.

Katılımcılar

Aslı Sicimoğlu, Ayşe Arslan, Coşku Çelik, Deniz Pelek, Emek Aydın, Gülnur Elçik, Selin Pelek

2. Grup: Emek Hareketi ve Sendikal Mücadele

Bu bölüm, çalışma grubu oturumunda dile getirilen görüş ve gözlemlerin kısa bir derlemesidir. Burada aktarılan değerlendirmeler EÇT'nin kurumsal görüşünü veya katılımcıların ortak görüşünü yansıtmaz. Tartışmanın konuşma üslubu büyük ölçüde korunmuş ve metinde anlaşılırlık için küçük düzenlemeler yapılmıştır.

I. Emek hareketinde oluşan ikilik

Geleneksel vs. Bağımsız Sendikalar

Günümüzde sendikal harekette geleneksel ve bağımsız sendikalar şeklinde bir ikilik oluştu. DİSK dışında konumlanma, işçileri üye şartı aramadan savunma, fiili mücadele yöntemleri kullanma gibi bazı ortak noktalardan söz edilebilir. Bağımsız sendikalarla geleneksel sendikalar arasında bir etkileşim var mı? Bu da önemli bir soru. Ve daha önemlisi: Bu ayrışma 1967 ayrışması benzeri bir yere varabilir mi?

Anaakım vs. Merkezkaç

Bu ikiliği anaakım vs. merkezkaç eğilimler şeklinde de düşünebiliriz. Fakat şunu unutmamalıyız ki bu şekilde bir ikilik aslında yeni değil. Geçmişte de böyle merkezkaç eğilimler oldu, fakat büyümediler. Bunların hiçbiri sendikal hareket içinde, işçi hareketi içinde güçlü odak haline gelemedi. Marjinal bir eğilim olarak kaldı. Yakın dönemden bir örnek vermek gerekirse 2000'lerde toplumsal hareket sendikacılığı kavramı etrafında bir tartışma ve bir hareketlilik vardı ama etkisi çok sınırlı oldu. Bu tartışmaya devam etmemiz gerekiyor. Ana akım sendikacılık dışında kalan mücadele artıyor ama işçi sınıfı içerisindeki etkisi mütevazi bir düzeyde kalıyor. Sendikal girişimler neden kalıcı

hareketler yaratmıyor? Sahadaki etkisiyle sol-muhalif kamuoyu üzerindeki etkisi arasında ciddi bir asimetri olabiliyor. 1967 ayrışması bu açıdan belki elimizdeki tek olumlu, nihayete ermiş örnek.

Örgütsel Büyüme Sorunu

Uzunca bir zamandır büyük eylemler hem emek hareketinde hem de diğer alanlarda gözleniyor. 2000'lerden bugüne çok büyük eylem dalgaları oldu ve olmaya da devam ediyor. Ancak bunlar kalıcı, güçlü örgütsel formlar yaratmıyor, yaratamıyor. Bu zamanımızın, dönemimizin genel bir meselesi, genel bir sorunu. Ama yine de bu tip çabalar, eylemler ve örgütler çok önemli.

Geleneksel Örgütsel Formlar vs. Yeni Örgütsel Formlar

Söz konusu ikiliği, geleneksel örgütsel formlarla yeni örgütsel formlar arasındaki bir ikilik olarak da düşünebiliriz. En temel gerilimin bu ikisi arasında yattığı düşünülebilir. Öte yandan yeni örgütsel formlar her yerde değil de belli sektörlerde öne çıkıyor gibi.

Sendikal Harekette Yeniden Yapılanma

Sendikal harekette bir yeniden yapılanma söz konusu. Bağımsız sendikal hareket nereye gidiyor sorusu etrafında daha odaklı bir atölye organize edebiliriz. Sosyal medya aktivizminin önemli bir rol oynadığı bir oluşum söz konusu. Sosyal medya üzerinden beyaz yakalılarla mavi yakalılar arasında bir tür ittifak kuruluyor. Güçlü bir destek ortaya çıkıyor. Belki olgunun üzerine geçen bir destek. Bunun bir sebebi de ana akım sendikaların sol-muhalif kitleden kopuşu. Öte yandan DİSK'teki muhalif sendikaların bir odak olarak ortaya çıktığını, birbirleriyle etkileşim ve dayanışmayı arttırdığını görüyoruz. BTO-SEN'in Ceylanpınar şubesinin açılışı buna en son yakın bir örnek. Bu etkileşim Türk-İş içindeki muhalif sendikaların 2010'ların başında kurduğu Sendikal Güç Birliği Platformu'nu (SGBP) çağrıştırıyor. Buraya

dönük de bir çalışma yapabiliriz. Öte yandan ana akım dediğimiz sendikaların da hepsini aynı kefeye koymamalıyız, ara renkler olduğunu unutmamız lazım. Zaten her halükarda sendikalar kendi içinde değişim yaşayabilen, buna açık örgütler. Materyalist, gerçekçi ve hakkaniyetli bir çerçeve geliştirmemiz lazım.

Sendika İçi Demokrasi

Bu iki eğilim arasındaki farkı düşünürken genelde daha göz önünde ve gözlemlenebilir olan militanlık düzeyi ön plana çıkıyor. Ancak sendika içi demokrasi konusu da belki onun kadar önemli olmalı. Bunu da göz önünde bulunduralım.

Ana Akım vs. Yeni Militanlık

İki dinamik söz konusu. Ana akım aşırı entegre oldu, buna DİSK'in konfederal genel merkezi de dahil. Bunun karşısında bir yeni militanlık olgusu şekilleniyor. Bağımsız sendikalar ve DİSK içindeki muhalif sendikalar bu olgunun farklı görünümleri. Bağımsız sendikaların siyasal örgütlerle bağları önemli bir mesele, bunun da altını çizelim. İki dinamik birbirini besliyor. Ana akım diyebileceğimiz sendikalar çok geriye gittiği için, yeni militanlık altında değerlendirebileceğimiz sendikalar çok militan duruyor, görünüyor. Öte yandan mücadeleci dediğimiz bazı sendikaların örneğin iç demokrasisi çok mütevazi düzeyde olabiliyor.

Ana Akım Sendikalardaki Nüanslar

Ana akım dediğimiz sendikaların kendi içindeki farkların önemli olduğunu unutmamalıyız. Bunu düşünürken, ölçerken de sendika içi demokrasi ve mali şeffaflık iki önemli kriter olarak iş görebilir. Promosyon sendikacılığı denilen şey ana akım sendikalarda çok yaygınlaştı. Bununla sendikaların işçiler arasındaki cazibelerini artırmak için dağıttıkları promosyon, eşantiyonvari şeyler söz konusu.

Öte yandan konuştuğumuz şeylerin genel çerçevesini belirleyen hukuki zeminin daraldığını göz önünde bulunduralım. Sendikal haklar hukuki açıdan müthiş derecede kısıtlanmış durumda. Örneğin, TCK 118/2'den herhangi bir işveren ceza almış mı diye baktığımızda, 2008'den beri alan yok görünüyor.

Ana Akım Sendikalardaki İç Çekişmeler

Bugün ana akım dediğimiz sendikaların önemli bir bölümünde yönetimlerin kendi içlerinde kavgalar var. Delege seçimleri dolayısıyla ortaya çıkan müthiş çekişmeler var. Bazı sendikalara kayyum atandı. Basitçe koltuk kavgası da olabilir, konuştuğumuz şeylerin bir tür yansıması da. Ana akım sendikalar arasındaki nüanslara dair tersinden bir örnek: Örneğin Türk Metal, patronların sendikası, hükümetlerin sendikası olmanın da ötesinde bir fenomendir, direkt devletin sendikasıdır.

Geleneksel vs. Bağımsız Sendikalar İkiliğinin Olası Arızalı Yanları

Ben de pek bilinmeyen bir Türk-İş sendikasından bu kez olumlu bir örnek vermek istiyorum, TÜMTİS örneği. 2000'li yılların sonlarında başlayan bir seferberlikle ve militan nitelikli mücadelelerle bu sendika kargo sektöründe UPS, DHL ve ARAS gibi dev şirketleri örgütlemeyi, buralarda toplu iş sözleşmesi imzalamayı başardı. Bugün de sektördeki bir diğer büyük firmayı örgütlemeye uğraşıyor ve bunu başarırsa geniş çaplı bir esnaf kurye kampanyası yapmayı düşünüyor. Dolayısıyla konuştuğumuz ikilikte tam oturmayan bir şeyler var. Öte yandan bağımsız sendikal arayışların ve tarzların işçi sınıfı mücadelesinde niyet edilmemiş de olsa olumsuz etkileri de olabiliyor. Toplu iş sözleşmelerinin küçümsenmesi gibi. Ankara'ya gitmenin, eylemi Ankara'ya taşımanın işçiler arasında bir sihirli anahtar gibi algılanır hale gelmesi gibi. Bir diğer örnek, Özel İtalyan Lisesi'ndeki grev. Grevi örgütleyen adı çıkmış bir sendika olan Tez Koop olduğu için grevi desteklemekten imtina edenler oldu. Grevdekiler kitlesel bir eyleme

katılırken samimiyetle endişe ettiler, acaba alandakilerden bir tepki görür müyüz diye. İki yıl önce bu ülkede 100 bini aşkın işçinin katıldığı bir miting oldu Ankara'da. Vergide adalet ve kıdem tazminatıma dokunma mitingi. Beğenmediğimiz Türk-İş bunu tabanın basıncıyla örgütlemek zorunda kaldı. Çünkü bir örgütsel form olarak sendikalarda uç örnekleri bir yana bırakırsak tabanın belli bir etkisi her şeye rağmen olabiliyor. Bunu göz ardı etmemeliyiz. Nihayetinde, hepimizin az çok bildiği gibi sınıf mücadelesinde lokal kazanımlardan çok birleşik seferberlikler önemlidir. Birleşik mücadelenin önündeki en büyük engellerden biri de sendikal rekabet. Yanlış anlaşılmasın, birleşik mücadele sendika bürokrasilerinin tepesinden yapılacak bir şey değil. Yerel iş birlikleri önemli. Yerellerden başlatıp ileriye taşımak gerekiyor. En geniş birliği, en büyük seferberliği hedeflememiz gerekiyor.

Nüanslar

İşçi sınıfının birliği meselesi gerçekten önemli. Fakat ulusal düzeyde birliği sağlayan yapılar, DİSK genel merkezi de dahil olmak üzere çok problemli vaziyette. Öte yandan taban – tavan ayrımı da bazen tahminlerimizden farklı işleyebiliyor. Örneğin Birleşik Metal-İş'te bile sendikanın hediye, eşantiyon, promosyon vermesi beklentisi, talebi oluşabiliyor tabanda. Benzer bir tersine vurgu da şuradan yapılabilir: İşçi sınıfının aslında her zaman eylem yapma kapasitesi var. Bu zaten işçi sınıfına içkin bir potansiyel. Tabii ki örgütleyiciler önemlidir, ancak iyi örgütlenirse daha büyük ve daha başarılı olur, kötü örgütlenirse saman alevi gibi yanıp söner. Asıl meselemiz bu eylemlerin, bu militanlığın kalıcı ve güçlü örgütlenmelere evrilmesi.

Konfederal Farkların Eskiye Göre Azalması

Belki şöyle bir tespit yapılabilir: Konfederasyon düzeyindeki farklar eskisine göre daha az keskin. Konfederasyon düzeyindeki

genellemelerden kaçınmakta fayda var. Farklı eğilimlere, nüanslara dikkat kesilmekte fayda var.

II. İşçi hareketlerinin kriminalize edilmesi ve bunun sınırları

Mevcut iktidar işçi hareketini, işçi eylemlerini kriminalize edemiyor. Diğer toplumsal hareketleri, muhalif kesim ve hareketleri kriminalize ettiği kadar edemiyor. Meşruiyetini, dayanağını kelimenin geniş anlamıyla emekçi kesimlerden alma iddiası ile alakalı bir durum muhtemelen. Bu açıdan işçi eylemleri, iktidarın yumuşak karnı da diyebiliriz. Tersinden burada ciddi bir potansiyel var diyebiliriz.

İktidarın işçi eylemlerini diğer eylemler ve hareketler kadar kriminalize edemediği belki doğru olabilir. Ama bu tespiti abartmamamız gerekiyor. 2025 Şubat ayında Antep Başpınar'da başlayan, Birtek-Sen'in de son derece aktif olduğu grevlerin kent çapında eylem yasağı ve sert polis müdahalesiyle karşılaştığını hatırlayalım. Yani eylemlilik belli bir düzeyi geçtiği, tekil bir işyerini aşıp yaygınlaşma eğilimine girdiği anda verilen tepkiyi öngörmek için bu örneğe bakabiliriz. Benzer şekilde Mehmet Türkmen'in yine bir eylemlilik sürecinde 2026 başında yaklaşık iki ay hapis yattığını hatırlayalım.

İşçi eylemlerinin görece daha az sert müdahaleyle karşılaşması meselesinde şu acı gerçeği hatırlamamız gerekiyor: AKP'nin işçi sınıfının geniş bir bölümü üzerindeki hegemonyası sürüyor. İktidar biraz da bu yüzden daha az sert müdahale ediyor. Politik olarak hakim çünkü. Ya da bu tip işçi eylemlerinin AKP'ye karşı bir politizasyon üretme ihtimali (şimdilik) düşük.

III. Sahadan

Kocaeli bölgesi ağır sanayi işçilerinin pazarlık mekanizmaları üzerine bir araştırma yapıyorum. Sendikalı-sendikasız işçileri ve kuşakları karşılaştırıyorum. Ağırlıkla OSB bölgelerinde. Sahada gördüğüm, 1990'ların sonu ila 2000'lerin başında başlamış işçiler ile daha yakın zamanlarda başlamış işçiler arasında bariz farklar var. Geçmiş kuşakta sendikaya daha olumlu bir bakış var. Patronlarla, amirlerle enformel ilişkilenmeden formel ilişkiye geçilsin diye sendika getirdik diye anlatıyorlar. Günümüzde ise daha enformel ilişkilere yönelme var. 'İşverenimle zaten ben pazarlık edebiliyorum, usta işçiyim, sendika işime yarayan bir şey değil' gibi bir tavır gördüm. Diğer bazı gençlerde ise 'bireysel çabalara o kadar da güvenmiyorum, ama insiyatif de almak istemiyorum, sendika bizim yerimize yapsın halletsin' gibi bir tavır gördüm.

IV. EÇT'ye yönelik

EÇT çalışmalarının sendikal alana faydasını, görünürlüğünü arttırabiliriz. Bunun yolları üzerine düşünmeliyiz.

Veri toplarken kaynaklara dikkat etmeli, özellikle propagandif yönü ağır basan (örneğin işçi mektupları gibi) haberleri ince eleyip sık dokumalıyız.

Hepimizin bildiği gibi nicel veriler bazen yanıltıcı olabiliyor. Nicel verileri sunarken, işin niteliksel yönünde nicel verinin verdiği intibadan farklı ve belirgin bir eğilim varsa onu da mutlaka anmak, anlatmak gerekir.

EÇT işçi eylemliliğini daha fazla görünür kılmak ve ortaklaşma zeminlerinin çoğalmasına destek olmak için daha odaklı etkinlikler ve atölyeler örgütleyebilir. En geniş ilişki ağını zorlayabilir.

V. Yeni yayınlanmış ve sürmekte olan çalışmalar

Atakan Çiftçi

Radyoloji teknisyenleri üzerine bir makalesi yayınlanmak üzere. Türkiye'de fazla araştırma olmayan teknik emekçiler üzerine bir çalışma. Fransızca.

Yemek Sepeti işçilerinin eylemleri üzerine bir makalesi de yayınlanmak üzere. Geleneksel sendika vs. yeni örgütler ikiliğinin dışında bir analiz. Fransızca.

Hazal Göçmen

Uğur tekstil vakası üzerinden sendikal demokrasi konusunu inceleyen bir makalesi yayınlandı.

Türkiye ve Macaristan'ın birikim stratejilerini ve bunların sendikal alandaki, emek mücadelesindeki etkisini, bunların karşılıklı etkileşimini karşılaştıran doktora araştırması sürüyor.

İrfan Taşkın

Petrol-İş sendikasının yetki başvurularının verilerini düzenli bir şekilde raporlaştırıyoruz.

Temel Conta grevi üzerinden grev hakkının nasıl ortadan kaldırıldığını anlatan ayrıntılı bir rapor yayınladık.

Aykut Günel

Kitap: Grev Kırıcılar, İletişim Yayınları.

Muhlise Şenay Vural

Yüksek lisans tezi için Kocaeli'de ağır sanayi işçileri üzerine bir araştırma yapıyor. İşçilerin sınıfsal tutumlarını kuşaklar arası şekilde karşılaştırıyor.

Bektaş Deneri

Metal sektörü üzerine sendikal eğilimleri inceleyen doktora araştırmasına devam ediyor.

Deniz Tuzcu

Gebze’de metal işçileri üzerine yüksek lisans tez araştırması yapıyor. Sendikal hareketteki, emek hareketindeki sıkışmanın metal işçilerinin gündelik hayatında nasıl hissedildiğini, deneyimlendiğini inceliyor.

Katılımcılar

Alpkan Birelma, Atakan Çiftçi, Aykut Günel, Aziz Çelik, Barış Alp Özden, Bektaş Deneri, Deniz Tuzcu, Hakan Koçak, Hazal Göçmen, İrem Ece Keskin, İrfan Kaygısız, İrfan Taşkın, Muhlise Şenay Vural, Murat Özveri, Sedat Durel, Serkan Öngel, Tamer İlbuğa, Utku Özveri

3. Grup: Yeni Esnek Emek Formları ve Mücadeleleri

I. Esnek Emek ve Örgütlenme

Literatürün Ötesine Geçmek

Grup tartışmalarında aktif olan akademisyenlerin çoğu, literatürün söylediklerinden ve söylemediklerinden hareketle örgütlenme imkânı taşıyan alanlar üzerine çalışıyor. Ancak hızla dönüşen ekonomileri gözlemlerken ve veri toplarken akademik bilgi üretiminin hızı, esnek emek biçimlerinin ve çalışma koşullarının dönüşüm hızının gerisinde kalıyor. Bunun ötesine nasıl geçebileceğimizi düşünmek önemli. Örneğin, uzun süren akademik yayın süreçlerinin yanı sıra daha hızlı yayımlanabilecek araştırma çıktıları ve yayın biçimleri de değerlendirilebilir.

Sendikalar ve Esnek İşgücü

Klasik sendikalar ve dernekler, yeni esnek işgücü biçimlerini faaliyet alanlarına nasıl dâhil edebilir? Akademisyenler olarak sendikalara neler önerebiliriz? Dünyanın farklı ülkelerinde esnek çalışanlara destek sağlayan merkezler mevcut. Bunlar arasında esnek çalışanların bir araya gelebildiği merkezlerin yanı sıra, kuryeler gibi belirli meslek gruplarının gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlarına yönelik dayanışma merkezleri de bulunuyor. Sendikaların bu alanları faaliyet kapsamlarına dâhil etmesi önemli.

İşçilerin yapısal olarak zayıf konumda bulunduğu durumlarda başvurabilecekleri güç kaynaklarından biri örgütsel güç (associational power). Bu güç, mahallelerde esnek çalışanlara yönelik kurulabilecek merkezler üzerinden de düşünülebilir. İşçilerin dinlenebildiği, birbirleriyle karşılaşabildiği, dayanışma kurabildiği ve tartışmalar

yürütebildiği mekânlar oluşturulabilir. Burada önemli olan, işçilerin sendikalara gelmesini beklemek yerine emek hareketinin işçilerin bulunduğu alanlara giderek çalışmalar yürütmesidir.

Emek hareketinin ilgilenmesi gereken bir diğer alan, göçmen işçilerin yoğunlaştığı işçi pazarlarıdır. Esnek ve güvencesiz çalışma biçimlerinde bulunan göçmen işçilerin çalışma koşullarının ve maruz kaldıkları hak ihlallerinin görünür kılınması önem taşıyor. Sendikaların kısa vadeli hedeflere odaklanması, bu tür alanların ihmal edilmesine yol açabiliyor. Göçmen işçileri örgütleyebilmek için bu işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını dikkate alan uzun vadeli stratejiler geliştirilmesi gerekiyor.

Kendi İşinin Patronu Olma İllüzyonu

Yaratıcı emek ve platform emeği alanlarında "kendi işinin patronu olma" söylemi, çalışanlara özgürlük ve özerklik vaat ediyor. Bu vaat, çalışanların kendilerini işçi olarak tanımlamalarını ve kolektif örgütlenmeye yönelmelerini zorlaştırabiliyor. Ancak bu alanlarda kolektif direnişin yanı sıra bireysel direnme ve baş etme pratikleri de önem kazanıyor. Depo işçilerinde görüldüğü üzere, işçiler çalışma koşullarıyla başa çıkmak için bireysel ve gündelik taktikler geliştirebiliyor. Bu tür emek biçimlerinde paternalist ilişkiler de etkili olabiliyor. Dolayısıyla bireysel baş etme pratiklerinin ve paternalist ilişkilerin kolektif dayanışma ve örgütlenmeyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu anlamak gerekiyor.

Mekansız İşçiler

Esnek ve yaratıcı emek üzerine konuşurken bu işçilerin çalışma alanlarının birbirinden ayrışmış olmasını ve ortak bir fiziksel işyerinden yoksun olabilmelerini de hesaba katmak gerekiyor. Örneğin kuryelerin ortak bir mekânı ya da örgütlenmenin geleneksel olarak dayandığı türden bir işyeri bulunmuyor. Bu nedenle örgütlenme meselesini

yalnızca esnek çalışma biçimleri üzerinden değil, mekânsızlık üzerinden de düşünmek gerekiyor: Fiziksel bir işyeri bulunmadığında nasıl örgütlenilebilir?

İşyeri merkezli örgütlenme biçimlerinin ötesine geçerek mahalle ölçeğinde stratejiler geliştirmek bu soruya verilebilecek yanıtlardan biri olabilir. İstanbul'un farklı noktalarında bulunan işçi pazarları ile geri dönüşüm işçilerinin yoğunlaştığı kamusal alanlar, işçilerin fiziksel olarak bir araya gelebildiği ve örgütlenme çalışmalarının yürütülebileceği mekânlar olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan, mekânsız işçilerin örgütlenmesinin küçük şehirlerde bazı avantajları olup olmadığı da tartışılabilir. Küçük şehirlerde iktidar ilişkilerinin ve denetim mekanizmalarının mekânsal olarak daha yoğun hissedilmesi bir engel oluşturabileceği gibi, farklı dayanışma ve örgütlenme biçimlerinin geliştirilmesi açısından da özgün koşullar yaratabilir. Bu anlamda mekânsızlık paternalist ilişkilerden kaçınılabilen örgütlenmenin mümkün olması anlamına gelebilir.

II. Öznellik ve Yabancılaşma

Çalışma Acısı

Esnek çalışan platform veya yaratıcı endüstri işçileri ile yüksek nitelikli çalışanlar ilk bakışta birbirinden uzak görünüyor. Ancak iki deneyimi birbirine bağlayan güçlü bir ortak noktanın var olduğu söylenebilir: Her ikisine de bir özgürlük vaat ediliyor: Birine "kendi işinin patronu olma", diğerine yaratıcılık ve otonomi. Bu vaadin karşılanmaması, iki grupta da benzer bir çalışma acısı üretmekte. Kasların sömürülmesinden sinir sisteminin, dikkatin sömürülmesine geçiş de bu iki dünyayı birbirine yaklaştırıyor.

İki grup da kendini "işçi" olarak tanımlamakta zorlanıyor ve klasik sendikal söylemin görmediği bir yerde duruyor. Bu yüzden

ortaklaşmanın zemini ücret ya da işyeri değil, bu acının kendisi ve otonomi üzerine verilen mücadele de olabilir.

Benzerliğin Sınırları: Çelişkili Sınıf Pozisyonları

Öte yandan bu benzerliğin altını çizerken farklılıkları da hatırlamamız gerekiyor. Esnek çalışan grupları ortak bir "ücretli çalışan" kategorisinde buluşturmak mümkün olsa da, çalışma rejiminin ürettiği nesnel farklılıklar var: Sınıfın farklı katmanları için emek rejimi çalışma deneyimlerini farklılaştırıyor.

Mühendislik mesleği bunu açıkça gösteren bir örnek olarak anılabilir. Mühendis bir yandan ücretli çalışan, öte yandan işçilere talimat veren, üretim sürecini denetleyen bir konumda duruyor. Ancak bu yetki de sınırlı, zira iş güvenliği önlemlerini uygulatmak istese bile çoğu zaman uygulatamıyor. Yani hem emir veren hem de emir alan olması sebebiyle çelişkili bir sınıf pozisyonunda bulunuyor. Kurye ya da depo işçisi ise bu tür bir yetkiye hiç sahip değil; denetim, ona algoritmalar ve dijital süreçler aracılığıyla dışarıdan uygulanıyor.

Bu noktada, mühendislerle diğer işçiler arasındaki ayrımın yalnızca kültürel ya da ideolojik bir farklılık olarak ele alınıp alınamayacağı sorusu ortaya çıkıyor. Bir yaklaşım, mühendislerin de ücretli çalışan olmaları nedeniyle ortak bir sınıfsal zeminde değerlendirilebileceğini vurgularken diğer yaklaşım, çalışma rejiminin ve üretim sürecindeki konumun yarattığı nesnel farklılıklara dikkat çekiyor. Bu farklılıklar, örgütlenme açısından göz ardı edilemeyecek bir önem taşıyor.

Dolayısıyla örgütlenmenin önündeki asıl soru, bu farklılıkları yok saymadan ortak deneyimi nasıl görünür kılabileceğimiz. Bu da önce farklılıkların kendisini anlamaktan geçiyor. Çalışma acısı ve otonomi üzerine verilen mücadele ortak bir zemin sunabilir. Ama bu zeminin politik bir dile ve kolektif örgütlenmeye dönüşebilmesi, her grubun

kendi çalışma koşullarından doğan farklı ihtiyaç ve taleplerini hesaba katmasına ve bir arada mücadele etme iradesine bağlı.

Katılımcılar

Alihan Gök, Ayça Deniz, Burak Ceylan, Burçin Sarı, Celal Altın, Ebru Işıklı, Elif Aksu Kaya, Enes Kablan, İlkan Öz, Ladin Bayurgil, Mert Ali Yaman, Selcan Peksan, Senem Bayar, Tahsin Mert Saygın

4. Grup: Emek Hareketi ve Toplumsal Hareketler

Çalışma grubunun tartışması iki bölümde yürütüldü. İlk bölümde tartışma; emek hareketinin nasıl canlanabileceği, emek hareketinin AKP'nin Türkiye işçi sınıfı üzerindeki hegemonyasının kırılmasına ve Türkiye'nin demokratikleşmesine nasıl katkı sunabileceği ve emek meseleleri üzerine çalışan araştırmacılar olarak bu ihtimallerin yeşermesi için hep birlikte neler yapılabileceği soruları üzerinden açılmıştır. İkinci bölümde ise ilk bölümdeki tartışmadan hareketle, geçmiş deneyimler de göz önünde bulundurularak çeşitli tespitler ve ileriye dönük olarak yoğunlaşılabilecek öneriler ele alınmıştır. Rapor, üzerinde uzlaşılmış nihai bir pozisyonu işaret etmekten ziyade yapılan tartışmayı ve konuşulanları aktarmaktadır.

I. Üretim, Geçim ve Toplumsal Yeniden Üretimin Dönüşümü

Tarımsal mücadeleler, kırsal dönüşüm ve ekoloji hareketi

Hükümetin tarım politikası genel olarak tasfiye ve piyasalaştırmaya dönükken, kırsal alanlarda inşaat, HES ve madencilik yatırımları da yaygınlaşıyor. Bir tarafta çiftçilerin ekonomik sorunları, diğer tarafta ekolojik tepkiler var. Ancak bu iki mücadele hattı her zaman iç içe geçemiyor. Fındık ve çay bölgelerinde ekonomik sebeplerle ciddi itirazlar görülebilmesine rağmen AKP kırsalda güçlü kalmaya devam ediyor. Muhalefette bir alternatif görülmeye başlandığı dönemlerde ise bu ilişkinin değişebildiğine dair gözlemler var. İrili ufaklı birçok mücadele bulunmasına karşın bu mücadelelerin talepleri ile siyaset arasındaki bağı kuran çalışmalar sınırlı.

Yeni üretim coğrafyası tarımsal mücadelelerle ekoloji ve emek mücadeleleri arasındaki ilişkiyi daha da önemli hale getiriyor.

Madenler, yeni yollar, atık havuzları ve buralara gelecek işçilerin yerleşimleri tarımsal üretim alanlarıyla iç içe geçebiliyor. Akbelen gibi örneklerde bunun feminist mücadele mi, ücret mücadelesi mi, gıda mücadelesi mi, ekoloji mücadelesi mi olduğu birbirinden kolayca ayrılamıyor.

Çoklu geçim stratejileri, sınıf ve kimlik

Farklı geçim stratejilerinin aynı hanede ve aynı kişide birleşmesi sınıfsal analizi zorlaştırıyor. Tarımda uzun süredir görülen yarı zamanlı ve birden fazla geçim stratejisine dayalı yapı artık kent emeğinde de görülüyor. Bir kişi aynı anda öğrenci, çalışan ve burslu olabiliyor. Sınıf ve kimlik dinamikleri de birbirinden ayrı değil, ancak bazı durumlarda bunlardan biri daha fazla öne çıkabiliyor. Göçmen bir işçi açısından yasal statü elde etmek varoluşsal bir meseleye dönüşebilirken, Kürt emekçiler açısından siyasal baskı, anadil, kayyumlar ve ihraçlar doğrudan emek deneyiminin bir parçası olabiliyor. Bir kişinin aynı anda birden fazla toplumsal konum taşıması, emek hareketinin kimi temsil ettiği ve hangi talepler etrafında örgütleneceği sorusunu da karmaşıklaştırıyor.

Sosyal yardımlar, bakım emeği ve yeniden üretim

Sosyal yardımları yalnızca bir sosyal politika aracı değil, aynı zamanda bir işgücü piyasası kurumu olarak düşünmek mümkün. Bir haneye giren sosyal yardımın veya evde bakım desteğinin, o hanedeki ücretli çalışanın ücret pazarlığı eğilimini ve emek mücadelesiyle ilişkisini nasıl etkilediği önemli bir soru. Özellikle kırsalda nakdi yardımların geçim stratejilerinin önemli bir parçası haline gelmesi, sosyal yardımlar ile demobilizasyon arasındaki ilişkiyi de gündeme getiriyor.

Evde bakım desteği aynı zamanda toplumsal cinsiyet ve yeniden üretim meselesi. Devletin kendi kurumları aracılığıyla sağlamakla yükümlü olduğu bakım hizmetinin daha düşük maliyetle haneye ve

özellikle kadınlara devredilmesi, ücretsiz bakım emeğini genişletiyor. Ücretli emek genişledikçe onu döndüren yeniden üretim alanı da genişliyor. Ücretli emek, yeniden üretim ve ekoloji bu nedenle birbirinden ayrı üç alan olarak değil, sermayenin ve emeğin yeniden üretiminin birbirine bağlı eksenleri olarak karşımıza çıkıyor.

Üretimin değişen coğrafyası, küresel tedarik zincirleri ve OSB'ler

Bugünkü emek ilişkilerini anlamak için yalnızca siyaset kurumunun ne yaptığına değil, sermayenin ne yaptığına ve nereye gittiğine de bakmak gerekiyor. Küresel tedarik zincirleri, OSB'ler, madencilik yatırımları ve yeni üretim coğrafyaları çelişkilerin nerede yoğunlaştığını doğrudan etkiliyor.

Maden ihalelerinin ve yatırımlarının tarımsal üretim alanlarıyla örtüştüğü yerlerde ücretli emek, göçmen işçilik, tarım ve yeniden üretim aynı coğrafyanın parçaları haline geliyor. Yeni yollar açılıyor, atık havuzları kuruluyor, dışarıdan işçiler geliyor ve farklı emek ihtiyaçları ortaya çıkıyor.

OSB'lerin coğrafyaları da başlı başına takip edilmesi gereken alanlar. BİRTEK-SEN'in örgütlendiği üretim alanları, sera işçiliğindeki Queen Flowers ve Agrobay mücadeleleri ve madencilik bölgeleri, emeğin nerede yoğunlaştığını takip etmenin örgütlenme açısından ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Nereye müdahale edileceğini ve nerede örgütlenileceğini belirlemek için sermaye yatırımlarını ve emeğin mekânsal hareketini birlikte takip etmek gerekiyor.

Yaşam koşulları, yeniden üretim ve ortak talepler

Sendika formu büyük ölçüde üye temelli ve çalışma haklarına sıkışmış durumda. Oysa emek gücünün yeniden üretildiği alan işyerinden ibaret değil. Ulaşım, barınma, sağlık, gıda, sosyal haklar, temiz hava ve afetler emekçilerin gündelik yaşamını ve çalışma kapasitesini doğrudan etkiliyor.

Buradaki temel sorunlardan biri hangi meselenin gerçekten ortaklaştırıcı bir talebe dönüşebileceği. “Temiz hava hakkı işçilerin ne kadar umurunda?” sorusu bu gerilimi açık biçimde ortaya koyuyor. Temiz havanın işçiler açısından önemli olması, bunun halihazırda işçilerin ortak bir talebi olduğu anlamına gelmiyor. Ekmek üzerinden geliştirilmeye çalışılan ancak karşılık bulmayan örgütlenme deneyimleri de aynı soruya işaret ediyor: hareketlerin insanların gerçekten önem verdiği ve gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunlarla bağ kurması gerekiyor.

Deprem, aşırı sıcaklar ve benzeri meseleler iş güvenliğini doğrudan etkilediği halde sendikaların bunları her zaman sendikal bir sorun olarak görmediği örnekler var. BMİS’in sıcak havalara ilişkin girişimi bu açıdan farklı bir örnek. Temiz Hava Platformu ile Trakya’daki Eğitim-Sen temsilcileri arasında yerelde kendiliğinden gelişen ilişkiler de ekoloji ve emek hareketlerinin merkezi kararlar olmadan yan yana gelebileceğini gösteriyor. Ekolojik mücadelelerde kent konseyleri de gözden kaçırılmaması gereken yerel yapılar arasında.

II. Emek Hareketinin Toplumsal ve Siyasal Mücadelelerle İlişkisi

Emek hareketi ile insan hakları hareketinin ilişkisi

Medeni ve siyasal haklar daha çok insan hakları örgütlerinde, emeğe dayalı haklar ise sendikalarda toplanmış görünüyor. Hakların bu şekilde farklı kurumsal alanlarda örgütlenmesi emek hareketi ile insan hakları hareketi arasında bir mesafe yaratıyor. Oysa kişinin kimliği tek değil: bir kişi gün içinde işçi, evde bir bakım işçisinin işvereni, kendi çocuğunun anne veya babası ve aynı zamanda başka birinin çocuğu olabiliyor. Bu çoklu konumlar düşünüldüğünde emek hareketi ile insan hakları hareketinin birbirinden ayrı alanlar olarak kalması giderek daha zorlaşıyor.

Göçmen emeği ve yasal statü mücadelesi

Göçmen işçiler açısından doğrudan ücret ve çalışma koşullarına ilişkin bir mücadeleden önce ülkede kalabilmek ve yasal olarak çalışabilmek için statü mücadelesi gelebiliyor. Bu durum, henüz belirli çalışma haklarını talep etme imkânına sahip olmayanların mücadelesinin emek hareketi açısından nasıl ele alınacağı sorusunu ortaya çıkarıyor.

Göçmen emeği statü, etnisite, dil ve toplumsal cinsiyet bakımından giderek daha fazla farklılaşıyor. 2025-2026 döneminde Orta Asya'dan göçmenlerin iş piyasasına girişini kolaylaştıran düzenlemeler de bu açıdan önemli. Bunun Suriyeli işçilerin dönüşüyle oluşabilecek işgücü açığını telafi etme ve Türkiye'de daha "makbul" görülen Türkmen ve Özbek işçilerin istihdamını kolaylaştırma arayışıyla ilişkili olabileceği üzerinde duruluyor. Hakların ve hak talep etme imkânlarının bu tür enformel ve değişken düzenlemeler içinde nasıl şekillendiği önemli bir mesele.

Kürt emekçiler, sendikal hareket ve farklı kamusal alanlar

Bazı sendikaların Amed-Diyarbakır şubeleri ile İstanbul'daki şubeleri arasında ciddi farklar ve farklı sendikal stratejiler ortaya çıkabiliyor. Bir tarafta yasal mevzuat üzerinden emek hareketinin bastırılması, diğer tarafta özellikle 2016 sonrasında yoğunlaşan kriminalizasyon ve baskı var. Bazı sendikalarda bu dönemde birbirini kollamak ve hayatta kalmak önemli hale gelirken, başka sendikal alanlarda fiili grev gibi daha çatışmacı mücadele araçları kullanılabiliyor. Kayyumlar sonrasında işten çıkarılan Kürt emekçiler ve başka güvencesiz gruplar ise bu baskının daha ağır sonuçlarıyla karşılaşabiliyor.

Mevsimlik tarım işçilerinin dernekleşme ve Tarım-Orkam-Sen üzerinden sendikalaşma deneyimleri de bu ilişkinin başka bir boyutunu oluşturuyor. Bu deneyimlerin arkasında 1990'ların zorunlu göçü ve daha sonraki çatışmalı süreçlerin emek ilişkilerinde yarattığı dönüşümler bulunuyor.

Kürt bölgesi ile Türk bölgesi arasında farklı kurumsallaşmalar, farklı mücadele deneyimleri, farklı hayal kırıklıkları ve sevinçler var. Bu iki alan arasındaki ilişki her zaman doğrudan bir karşıtlıktan çok, kimi zaman ciddi bir kopukluk şeklinde ortaya çıkıyor. Bir tarafta farklı biçimlerde örgütlenmiş bir halk, diğer tarafta daha örgütsüz bir toplumsal yapı bulunması, bu deneyimler arasında ne tür öğrenme ilişkileri kurulabileceği sorusunu gündeme getiriyor.

Barış süreci ve emek hareketi

Emek hareketi ile Kürt hareketi arasındaki ilişkinin zamansal olarak ele alınması gerekiyor: geçmiş barış süreçlerinde bu ilişkiler nasıl şekillendi, çatışmalı dönemlerde ne oldu ve yeni süreç bu ilişkiyi nasıl değiştirebilir? Kürt hareketinin kendi örgütlü kadrolarını emek hareketine kanalize edebilmesi, bazı sendikalar içindeki örgütlülüğü ve meclis gibi siyasal kanalları kullanabilmesi bu açıdan önemli deneyimler sunuyor.

Türkiye'de güçlü ve süreklilik taşıyan bir barış hareketinin bulunmaması da ayrı bir mesele. Başka ülkelerde sendikaların barış süreçlerinde daha görünür roller alabildiği örnekler var. İngiltere'de Kolombiya için sendikaların başını çektiği barış hareketi ve Kuzey İrlanda'da sürecin tıkandığı bir dönemde sendika öncüsü kadınların üstlendiği rol bu açıdan dikkat çekiyor. Barış meselesinin emek hareketinin dışında kalan bir siyasal başlık mı, yoksa farklı mücadeleleri yatay kesebilecek ortak taleplerden biri mi olduğu önemli bir soru.

Öğrenci hareketi, işçileşme ve örgüt sorunu

Öğrencilik, işçilik veya etnik kimlik gibi hayat boyu devam eden bir konum değil. Bir öğrencinin öğrenci hareketi içindeki mücadele ömrü en fazla sekiz veya on yıl ile sınırlı ve bu durum ciddi bir süreklilik sorunu yaratıyor.

Öte yandan öğrenciler giderek daha fazla işçileşiyor. Bu ilk bakışta emek hareketiyle ilişkileri güçlendirebilecek bir süreç gibi görünse de öğrenciler çoğunlukla kafe-bar, hizmet sektörü, inşaat gibi esnek ve güvencesiz, emek hareketinin zaten ulaşmakta zorlandığı sektörlerde çalışıyor. 19 Mart'ta sokağa çıkan öğrenciler kadar çalıştığı için eylemlere katılamayan öğrencileri hatırlamak gerekiyor.

Süreklilik sorunu aynı zamanda bir örgüt sorunu. Türkiye'de öğrencilerin farklı kuşaklar arasında süreklilik sağlayan bir kitle örgütü bulunmuyor. Arjantin ve Fransa'daki öğrenci sendikaları ise öğrencilerin emek hareketiyle daha kurumsal ilişkiler kurabildiği ve zaman zaman emek mücadelelerine yön verebildiği farklı örnekler sunuyor. Türkiye'deki Öğrenci Sendikası'nı bu minvalde bir girişim olarak zikretmek gerekiyor.

III. Eylem ve Örgütlenme Biçimleri, Ortak Mücadele ve Görünürlük

Reaksiyoner eylemler, planlı eylemler ve talebin toplumsallaşması

Akut bir olayın ardından gelişen reaksiyoner eylemlerde katılım çok yüksek olabiliyor ve normalde eylemlerde görülmeyen insanlar da sokağa çıkabiliyor. Planlı eylemlerde ise katılım çoğu zaman sendikanın çekirdek kadrosuna düşüyor. Buradaki temel sorunlardan biri talebi toplumsallaştırmak ve sendikal bir talebi sendikanın mevcut örgütlü çevresinin dışına taşıyabilmek.

Bağımsız sendikalar mücadelelerini görünür kılma ve kamuoyuna mal etme konusunda geleneksel sendikalardan daha mahir olabiliyor. Bir dönem sanatçılar ve kamuoyunda tanınan insanlar üzerinden kurulan dayanışma, bugün TikTok gibi mecralarda görünür hale gelen market işçileri ve başka sektörlerdeki çalışanlar üzerinden de kurulabiliyor. Bu

görünürlük, bir örgütlenme mücadelesine doğrudan örgütsel katılımın ötesinde ahlaki ve toplumsal destek kazandırabiliyor.

Geleneksel sendikacılık, bağımsız sendikalar ve toplumsal hareketler

Emek hareketi denildiğinde ağırlıklı olarak TÜRK-İŞ, DİSK ve HAK-İŞ gibi geleneksel sendikal yapılar akla geliyor. Bu yapılar siyasal rejimle her zaman uyumlu ilişkiler kurmuyor, çatışmalı ilişkiler de var. Bununla birlikte Türkiye'de sendikal hareketin tarihsel olarak rejimin oluşumuyla iç içe gelişen kurumsallaşma biçimleri bulunuyor. Toplumsal hareketlerle ilişkiler de çoğu zaman meslek örgütleriyle kurulabilecek ilişkilerin sınırlarında kalıyor.

1993-1995 arasındaki Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu bu açıdan önemli bir deneyim. DİSK, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, KESK'in öncülü yapılar, İnsan Hakları Derneği, Halkevleri ve Mülkiyeliler Birliği gibi farklı örgütleri aynı platform içinde bir araya getiren, demokratik eğrisi yüksek bir yapı ortaya çıkıyor. Platformun nasıl oluştuğu kadar nerede ve neden dağıldığı da önemli.

1998-1999 arasındaki Emek Platformu'nda ise sendikalar ile meslek örgütleri arasındaki ilişki daha belirgin. Ekoloji veya kadın hareketleriyle özel olarak ilişki kurmaya yönelen bir anlayıştan ziyade, "meşru" kabul edilen mesleki örgütler arasında bir güç birliği anlayışı öne çıkıyor.

Bağımsız sendikalar ölçek olarak büyük olmayabilir ancak yüksek eylemlilikleri, yeni işçi gruplarına ulaşmaları ve mücadelelerini kamuoyuna taşıma kapasiteleriyle başka bir sendikal alan oluşturuyor. BİRTEK-SEN ve UMUT-SEN gibi örneklerin siyasal yapılar ve daha geniş ilişki ağlarıyla kurdukları bağlar da bu kapasitenin bir parçası.

Sendika dışındaki emek örgütlenmeleri

Emek alanı yalnızca sendika ve meslek örgütlerinden oluşmuyor. Platformlar, dernekler, kooperatifler, çalışma grupları, kurye örgütlenmeleri ve emekli örgütleri de çalışma yaşamıyla ilişkili farklı örgütlenme biçimleri oluşturuyor.

Kurye hareketi bu açıdan ilginç bir örnek. Kuryelerin çalışma koşullarına ilişkin sendikal mücadeleler bulunmasına rağmen, özellikle esnaf kuryeler kendilerini her zaman "işçi" olarak tanımlamak istemiyor ve dernek gibi farklı örgütlenme biçimleri de bu yüzden ortaya çıkıyor. Mevsimlik tarım işçileri gibi başka gruplarda da klasik sendika formuna nasıl dahil olunabileceği başlı başına bir mesele.

Parçalanma, temerküz ve ortak mücadele mekânları

Farklı emek ve toplumsal hareketlerin parçalı yapısı ortak mücadele kurmayı zorlaştırıyor. Ancak bu parçalanmanın üretimin bütünüyle dağılması anlamına gelip gelmediği de tartışmalı. Madenlerde, OSB'lerde, havalimanlarında ve sera üretiminde ciddi temerküz alanları var. Queen Flowers, Agrobay ve havalimanı direnişi gibi örnekler üretimin ve çelişkilerin belirli alanlarda yoğunlaşmaya devam ettiğini gösteriyor.

Parçalanma belki de daha çok mücadeleleri yürüten yapıların parçalanmasıyla ilgili. 1990'larda bürokratik olsalar da ülke gündemine etki edebilecek büyüklükte sendikal yapılar bulunurken bugün farklı yerlerde çok sayıda mücadele ortaya çıkıyor. Karşıdaki yapı da değişiyor; eskiden iyi kötü muhatap alınabilecek daha belirgin kurumlar varken bugün pazarlığın muhatapları daha parçalı görülebiliyor.

Ortak mekân yaratmak bu nedenle önemli. Dijital gruplarda farklı illerden insanlar yan yana gelebiliyor ancak bir politika paylaşılması her zaman gerçek bir ilişki yaratmıyor. Yüz yüze toplantılar, forumlar,

mahalleler, parklar ve belli periyotlarla tekrar eden küçük buluşmalar farklı mücadeleler arasında rezonans oluşturabilecek alanlar yaratabilir.

Gündelik hayat, haysiyet ve emekçi gerçekliğinin görünür olması

Öğrencilerle ilgili örneklerde açlığın bireysel bir başarısızlık değil, öğrenciliğe dair ortak bir deneyim olduğuna ilişkin bir bilinç gelişebiliyor. İşçiler açısından ulaşım, barınma, gıda ve benzeri yaşam koşullarının ortak bir emekçi deneyimi olarak kurulup kurulamayacağı da benzer bir soru.

Burada utanç ve haysiyet meseleleri önem kazanıyor. Haysiyet üzerine kurulan bir dil önemli olmakla birlikte, işyerindeki otoriteyi kırmak için tek başına yeterli değil. Emekçi gerçekliğinin kendisinin, insanların gündelik hayatlarının ve geçinme biçimlerinin daha fazla konuşulması gerekiyor.

TikTok gibi mecralar bu açıdan yeni bir görünürlük biçimi yaratıyor. Çok sayıda market işçisi kendi çalışma deneyimini anlatıyor ve bazıları zamanla geniş takipçi kitlelerine ulaşabiliyor. Bu görünürlük, daha önce sanatçılar veya kamuoyunda tanınan kişiler üzerinden kurulan desteğin farklı bir biçimini yaratabilir.

IV. Hareketler Arası İlişkiler, Ortak Mekânlar ve Dayanışma Ağları

Yerel ilişkiler, mahalle ve ortak mekânlar

Farklı mücadeleleri bir araya getirecek ilişki yalnızca merkezden gelen bir karar üzerinden kurulmak zorunda değil. Yerellerden gelişen bir çoğulluk daha işlevsel olabilir. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde emek ve sosyalist hareketlerin örgütlülüğü sınırlıyken milliyetçi ve İslamcı yapıların daha güçlü olduğu görülüyor. Ortak

mekânlar, mahalle ilişkileri gibi ortaklıklar bu örgütlülüğün kurulmasında rol oynayabiliyor.

Sendikanın doğal örgütlenme alanı işyeri olsa da işçi fabrikadan çıktıktan sonra ona nerede ulaşılacağı sorusu önemini koruyor. Mahalleler, parklar ve düzenli yerel buluşmalar bu nedenle hâlâ önemli. Barış, deprem veya temiz hava gibi konularda küçük bir mahalle parkında belli aralıklarla tekrarlanan buluşmalar bile örgütlü olmayan insanlarla ilişki kurulabilecek alanlar yaratabilir.

Tüketici kooperatifleri ile sendikalar arasında bağ kurulması da bu çerçevede ele alınabilir. DİSK'in geçmişteki toplu alım deneyimleri, geçim krizinin derinleştiği bugünkü koşullarda yeniden politik bir anlam kazanabilir. Gıda meselesi aynı zamanda emek, ekoloji ve yeniden üretim alanları arasında bağ kurulabilecek somut başlıklardan biri.

Emek hareketi ile diğer toplumsal hareketlerin zamansal ve mekânsal ilişkisi

Emek hareketi ile öğrenci, ekoloji, kadın, Kürt ve sosyalist hareketler arasındaki ilişkilerin zamansal ve mekânsal boyutlarını birlikte düşünmek gerekiyor. Hangi hareketlerin aynı dönemde ortaya çıktığı, birinin diğerini destekleyip desteklemediği, hangi mekânlarda yan yana geldikleri ve taleplerinin ne ölçüde kesiştiği bu ilişkinin farklı boyutlarını oluşturuyor.

Öğrenci hareketinde emek hareketine desteğin direniş ziyaretleri üzerinden kurulması ve sendikal bir eylemin daha geniş bir toplumsal eyleme dönüşmesinin beklenmesi bu ilişkilere bir örnek. Örgütleyicinin sendika veya doğrudan işçiler olduğu, sosyalistlerin ise katılımcı olarak yer aldığı eylemler de sosyalist hareket ile emek hareketi arasındaki ilişkinin farklı biçimlerini gösteriyor.

Taleplerin siyasal yapılarla ilişkisi de önemli. Bazı mücadelelerde sorunun belirli bir siyasal bağlantı üzerinden çözülebileceğine dair beklenti, hareketin yayılmasını veya başka hareketlerle bağ kurmasını etkileyebiliyor.

Uluslararası deneyimler ve ağlar

Emeğin üzerindeki baskı ve sömürü küresel tedarik zincirleriyle giderek uluslararasılaşırken, emek hareketinin kendisinin ne ölçüde küreselleşebildiği ayrı bir soru. Brüksel'de düzenlenen Manifestiya forumu, Antifaşist Ağ ve İlerici Enternasyonal çevresindeki girişimler emek hareketi ile farklı toplumsal hareketlerin uluslararası ölçekte ilişki kurduğu örnekler arasında.

Barış süreçleri açısından Kolombiya ve Kuzey İrlanda, öğrenci hareketi açısından Arjantin ve Fransa farklı karşılaştırmalı deneyimler sunuyor. COP31'in emek-ekoloji ayağı da emek ile ekoloji hareketlerinin uluslararası düzeyde yan yana gelebileceği güncel alanlardan biri.

EÇT'nin ve emek çalışmaları alanının ilişki kurucu rolü

EÇT'nin Sendika Okulu yalnızca bilgi aktaran bir faaliyet değil, İstanbul'da emek hareketiyle ilişkili kişiler arasında bağ kuran bir alan olarak da işliyor. Emek alanında çalışan araştırmacılar ile sendikacılar ve farklı mücadeleler içinde bulunan kişiler arasındaki ilişkinin kendisi önemli bir örgütlenme ve bilgi üretme alanı oluşturuyor.

İSİG Meclisi, EÇT ve benzeri yapılar sendika veya meslek örgütü olmamalarına rağmen çalışma yaşamıyla ilgili bilgi üretebiliyor, farklı aktörleri bir araya getirebiliyor ve birbirinden kopuk mücadeleler arasında bağlantılar kurabiliyor. Bu tür toplantılar da farklı alanlarda çalışan insanların aynı mekânda birbirlerinin deneyimlerini duyması ve ortak sorunlar arasında ilişki kurması açısından anlam taşıyor.

V. Tespitler ve Öneriler

Tespitler

Emek hareketinin önemli sorunlarından birinin parçalanma ve farklı mücadele alanları arasında bağ kuramama olduğu tespit edildi. Emek, ekoloji, kadın, öğrenci, insan hakları ve Kürt hareketi arasında çeşitli kesişimler bulunmasına rağmen bunların kalıcı ve kurumsallaşmış ilişkilere dönüşmesi sınırlı kalıyor. Geleneksel sendikal yapıların büyük ölçüde işyeri, üye ve doğrudan çalışma yaşamına ilişkin taleplerle sınırlı kaldığı; ulaşım, barınma, gıda, bakım, afet, ekoloji ve benzeri yaşam koşullarına ilişkin meselelerle yeterince ilişkilenemediği belirtildi.

Buna karşılık üretimin ve emeğin yapısının önemli ölçüde değiştiği; göçmen emeği, öğrencilerin işçileşmesi, çoklu geçim stratejileri, bakım emeği ve farklı güvencesiz çalışma biçimlerinin klasik işçi ve işyeri tanımlarını zorladığı ifade edildi. Üretimin bazı alanlarda parçalanırken OSB'ler, madenler, sera bölgeleri ve küresel tedarik zincirleri etrafında yeni temerküz alanları da oluşturduğu vurgulandı.

Emek hareketinin örgütsel alanının yalnızca sendikalardan oluşmadığı; bağımsız sendikalar, dernekler, platformlar, kooperatifler gibi yapıların da yeni ilişki ve örgütlenme biçimleri açısından önemli olduğu belirtildi. Özellikle bağımsız sendikaların mücadeleleri görünür kılma ve daha geniş kamuoyuna taşıma konusunda bazı yeni yöntemler geliştirdiği ifade edildi.

Emek hareketi ile Kürt hareketi ve barış meselesi arasındaki ilişkinin ayrıca ele alınması gerektiği tespit edildi. Farklı bölgelerdeki emek örgütlenmelerinin farklı siyasal ve toplumsal koşullarda geliştiği ve bu deneyimler arasındaki kopukluğun ortak mücadele kurmayı zorlaştırdığı belirtildi.

Öneriler

Emek hareketinin yalnızca işyerindeki ücret ve çalışma koşullarına değil, emekçilerin gündelik yaşamını belirleyen barınma, ulaşım, gıda, sağlık, bakım, afet ve ekoloji gibi alanlara da yönelmesi gerektiği ifade edildi. Ortak mücadelelerin soyut biçimde belirlenmesi yerine, emekçilerin gündelik hayatta doğrudan karşılaştıkları sorunlardan hareket edilmesi önerildi.

Farklı hareketler arasındaki ilişkilerin merkezden kurulacak tek bir birlik modeli yerine yerel, çoğul ve süreklilik taşıyan ilişkiler üzerinden geliştirilmesinin daha verimli olabileceği belirtildi. Mahalleler, parklar, forumlar, tüketici kooperatifleri, yerel platformlar ve düzenli buluşmalar bu ilişkilerin kurulabileceği alanlar olarak değerlendirildi.

Yeni üretim coğrafyalarının, OSB'lerin, maden ve enerji yatırımlarının, sera bölgelerinin ve küresel tedarik zincirlerinin daha yakından takip edilmesi, emeğin nerede yoğunlaştığının ve hangi farklı toplumsal çelişkilerin aynı mekânda kesiştiğinin araştırılması önerildi.

Barış sürecinin emek hareketinin dışında bir mesele olarak görülmemesi, Türkiye ve dünyadaki geçmiş deneyimlerden hareketle sendikaların ve diğer emek örgütlerinin barış talebi etrafında nasıl rol oynayabileceğinin tartışılması önerildi.

Son olarak, EÇT ve benzeri araştırma ağlarının yalnızca bilgi üretmekle sınırlı kalmayarak sendikalar, araştırmacılar ve farklı toplumsal hareketler arasında ilişki kuran alanlar yaratabileceği; sendika okulları, ortak araştırmalar ve bu toplantıya benzer düzenli buluşmaların bu işlevi güçlendirebileceği ifade edildi.

VI. Tartışmada bahsedilen metinler ve deneyimler

Metinler

Polen Ekoloji - Ekstraktivizmle Mücadele Raporu

Yıldırım Koç'un Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu üzerine makalesi

İSİG Meclisi İş Cinayetleri Raporları

EÇT İşçi Eylemleri Raporları

Deneyimler

Türkiye'den deneyimler

1993-1995 Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu: Sendikaları, meslek örgütlerini, insan hakları örgütlerini ve farklı demokratik yapıları bir araya getiren geçmiş bir deneyim olarak tartışıldı.

Emek Platformu: Sendikalar ile meslek örgütleri arasında kurulan birliktelik ve bunun diğer toplumsal hareketlerle ilişkilerinin sınırları bağlamında anıldı.

Tarım-Orkam-Sen ve mevsimlik tarım işçileri: Mevsimlik tarım işçilerinin sendikalaşması, dernekleşme ve Kürt siyasi hareketiyle ortak kongre deneyimleri bağlamında ele alındı.

Akbelen: Emek, ekoloji, gıda, yeniden üretim ve kadın mücadelesinin aynı mekânda iç içe geçmesine örnek olarak tartışıldı.

Queen Flowers ve Agrobay: Sera üretimindeki mekânsal yoğunlaşma ve işçi mücadeleleri bağlamında anıldı.

BİRTEK-SEN: OSB'lerde örgütlenme, kadın işçilerin rolü, feminist sendikacılık ve Kürt hareketiyle ilişkiler bağlamında tartışıldı.

UMUT-SEN ve Fernas: Bir emek mücadelesinin daha geniş siyasal ve toplumsal ilişki ağlarından güç alabilmesine örnek olarak ele alındı.

Havalimanı direnişi: Emek ve ekoloji meselelerinin aynı mücadele içerisinde kesişebilmesine örnek olarak anıldı.

Temiz Hava Platformu – Eğitim-Sen ilişkisi: Trakya'da yerel düzeyde ekoloji hareketi ile sendikal yapıların fiilen ilişki kurabilmesine örnek olarak verildi.

BMİS'in sıcak havalara ilişkin girişimi: Çalışma koşullarının ötesindeki iklim ve yaşam koşullarının sendikal mesele haline getirilebilmesine sınırlı bir örnek olarak anıldı.

DİSK'in tüketici kooperatifleri/toplu alım deneyimi: Sendikalar ile tüketim ve geçim alanı arasında bağ kurulmasına örnek olarak hatırlatıldı.

EÇT Sendika Okulu: Araştırmacılar ve emek hareketi içerisindeki kişiler arasında ilişki kuran bir deneyim olarak değerlendirildi.

Geri Dönüşüm İşçileri Derneği ve kurye örgütlenmeleri: Sendika dışındaki yeni emek örgütlenme biçimleri bağlamında anıldı.

2000'lerin başındaki sosyal forumlar: Farklı hareketleri bir araya getiren ortak alanlar yaratılması açısından hatırlatıldı.

Dünyadan deneyimler

İngiltere'de Kolombiya için barış hareketi: Sendikaların öncülük ettiği bir barış hareketi örneği olarak tartışıldı.

Kuzey İrlanda barış süreci: Sürecin tıkandığı bir dönemde sendika öncüsü kadınların oynadığı rol üzerinden anıldı.

İngiltere'de "Right to Air": Emek, ekoloji ve yaşam koşulları arasında bağ kurmaya yönelik bir örnek olarak gündeme geldi.

Brüksel'de Manifestiya forumu: Emek hareketleri ile farklı toplumsal hareketlerin bir araya geldiği uluslararası bir forum örneği olarak anıldı.

İlerici Enternasyonal girişimleri: Farklı ülkelerdeki toplumsal ve emek hareketleri arasında uluslararası ilişki kurma arayışları bağlamında anıldı.

Arjantin ve Fransa'daki öğrenci sendikaları: Öğrenci hareketinin sürekliliği ve emek hareketiyle kurumsal ilişki kurabilmesine örnek olarak ele alındı; Arjantin'deki öğretmen grevi ayrıca anıldı.

Katılımcılar

Alp Ata Türkoğlu, Aslı Odman, Cem Özatalay, Cemil Yıldızcan, Denizcan Kutlu, Didem Danış, H. Deniz Sert, Halil Özkan, İclal Ayşe Küçükkırca, Mehmet Ali Karataş, Osman İşçi, Umut Deniz Aydın